

ВТІЛЕННЯ ТЕОРІЇ РОМАНТИЧНОГО ВІТАЇЗМУ В ТВОРЧОСТІ М. ХВИЛЬОВОГО

Стаття присвячена розгляду творів М. Хвильового з точки зору їх відповідності теоретичним засадам проголошеного ним літературного стилю – романтичного вітаїзму.

Ключові слова: романтичний вітаїзм, азіатський ренесанс, теорія, філософські засади, літературний стиль.

Стаття посвящена рассмотрению произведений Н. Хвильового с точки зрения их соответствия теоретическим основам провозглашенного им литературного стиля – романтического витализма.

Ключевые слова: романтический витализм, азиатский ренессанс, теория, философские основы, литературный стиль.

Nicolai Hvyliovyi is considered to be the author of the style romantic vitaism. The article is devoted to the analysis of Hvyliovyi's works from the point of view their relevance to the theoretic base of the literary style announced by him.

Keywords: romantic vitaism, Asian renaissance, theory, philosophic basis, literary style.

М. Хвильовий вважається одним з найвидатніших діячів літературно-мистецького процесу, який проходив в Україні в 20-х на початку 30-х років минулого століття. Його називають однією з ключових фігур українського національного відродження, яке припадає на цей період. Серед його особливих заслуг є сміливе проголошення самостійного, незалежного від Росії, шляху розвитку українського мистецтва і літератури, принципів на яких вони мають базуватись, і створення особливого стилю, що отримав назву романтичного вітаїзму, який був яскравим вираженням нової епохи і, на думку окремих авторів, поєднав найкраще в різних видах мистецтва того періоду. Так у своїй антології "Розстріляне відродження" Юрій Лавріненко пише: "За ті вісім років (1921–29) Хвильовий устиг стати провідним новелістом, творцем власної літературної школи і власного стилю, організатором і головним ідейним речником українського відродження в УРСР. З 1925 року вплив його поширився на політику і одразу ж вийшов далеко за межі Радянської України. Ось деякі факти. Його вважали своїм лідером у п'ятірній вершинній групі суверенів мистецтва Розстріляного відродження, до якої належав він сам як новеліст, Тичина, як лірик, Микола Куліш як драматург, Курбас як режисер і Довженко як кінорежисер" [1]. Той же автор дає яскраву характеристику Хвильовому, як письменнику, називаючи його віруючим життєлюбом, закоханим в людину і мистецьке слово, безстрашним аналітиком суперечностей, потворностей людини і суспільства, ірраціональності своєї доби. Ю. Лавріненко стверджує, що друга збірка новел Хвильового під назвою "Осінь", що вийшла друком в Харкові 1924 року, закріпила за автором стиль, що його він називав романтичний вітаїзм і стала вершиною його творчості.

Говорячи про стиль романтичний вітаїзм, варто звернутись до робіт самого М. Хвильового, щоб визначити який зміст він вкладав в це поняття. В другому листі до літературної молоді під назвою "Про Коперни-

ка з Фрауенбурга, або абетка азійського ренесансу в мистецтві", який увійшов до памфлету "Камо грядеш" він чітко сформулював значення романтичного вітаїзму, і як першого періоду азійського ренесансу, і як мистецького стилю.

Романтичний вітаїзм є мистецтво "бойового етапу переходового періоду" [2]. М. Хвильовий був автором теорії "азійського ренесансу" в якій він говорив про утворення нового культурно-історичного типу, пролетарського, в планетарних масштабах. Центром його творення буде Азія, а могутній імпульс прийде з України. Саме Україна через нове, пролетарське мистецтво принесе ідеї і могутню енергію, яка покладе початок новому витку світового розвитку в азійських країнах і потім могутньою хвилею повернеться в Європу щоб сприяти її відродженню.

В основі концепції романтичного вітаїзму лежить ідея нового, пролетарського мистецтва. В "Нашому універсалі", що був опублікований в десятому номері збірника "Жовтень" 1921 року за підписом М. Хвильового, В. Сосюри і М. Йогансена є слова:

"Оспівуємо велику боротьбу твою, пролетаріате, бо є вона нашою боротьбою.

В процесі тієї боротьби схоплюємо залізні ритми сучасності, бо в них живемо й ними п'яніємо.

Ми тут, на Україні, почуваємо себе тільки часткою всесвітньої душі робітничої поза межами держав і націй" [3].

Цей універсал можна вважати ідейною основою пізніше створеної М. Хвильовим літературної організації ВАПЛІТЕ (Вільної Академії Пролетарської літератури) і проголошеною програмою власної літературної творчості. "Романтику вітаїзму утворюють не енкі, а комунари. Вона, як і всяке мистецтво, для розвинених інтелектів. Це сума – нового споглядання, нового світовідчужання, нових складних вібрацій. Це мистецтво першого періоду азійського ренесансу" [4].

Отже, основною ідеєю пролетарського мистецтва періоду романтичного вітаїзму є пропаганда побудови нового комуністичного суспільства, палкий заклик позбутись всього старого, буржуазного. Щоб створити справжнє бойове мистецтво, на думку Хвильового, "треба відчувати свою епоху, треба знати, на що вона хворіє" [5]. Не треба боятись показати подвійність людини перехідної доби. Тільки це дасть можливість рухатись вперед.

Називаючи свій літературний стиль романтизмом, Хвильовий шукає історичних аналогій і знаходить їх. Він порівнює період романтичного вітаїзму, чи ще як він його називає "період горожанських війн", з німецькими романтиками періоду "Бурі і натиску", які сміливо протиставляли себе суспільству і заперечували існуючі буржуазні цінності та з російськими письменниками першої половини XIX століття, які своєю літературною діяльністю наближали революційні зміни в суспільстві.

Хвильовий проголошує себе і свою мистецьку організацію предтечами великого відродження, великими романтиками, що сурмлять про велике грядуще. "Отже, гряде могутній азійський ренесанс в мистецтві,

і його предтечами є ми, "олімпійці". Як в свій час Петрарка, Мікеланджело, Рафаель і т. д з італійського закутка запалили Європу огнем відродження, так нові митці, з колись пригноблених азіатських країн, нові митці комунари, що йдуть за нами, зйдуть на гору Гелікон, поставлять там світильник Ренесансу, і він, під дальній гул барикадних боїв, спалахне багряно-голубим п'ятикутником над темною європейською ніччю" [6].

А щодо художньої природи романтичного вітаїзму, то Хвильовий визначає її, як "бойовий "ідеалізм" в лапках молодого класу – пролетаріату" [7]. І додає "Ми гадаємо, що психологія пролетаріату за даних історичних умов відповідає нашій романтиці" [8].

Що стосується форми літературних творів і засобів виразності то Хвильовий категорично застерігає проти потоку "бойової" графоманії. Він оголошує безкомпромісну війну масовізму, формалізму, "шароварщини" і пристрасно говорить про виховання справжнього митця. Митець, на його думку, повинен бути не тільки високо обдарованою, інтелектуальною людиною, але й володіти надбанням світового мистецтва і культури. Хвильовий радить познайомитись з фрейдизмом, а також використовувати стару буржуазну інтелігенцію та представників модерністських течій для удосконалення технічних навичок писемної справи.

Як видатний прозаїк М. Хвильовий був визнаний навіть своїми літературними і політичними опонентами, але цікаво дослідити наскільки твори Хвильового були втіленням його власних надій і чи можна їх вважати досконалим прикладом стилю романтичний вітаїзм, як його визначав сам Хвильовий.

Романтизм, як літературний напрямок має ряд характерних ознак. Для романтизму характерне звернення до фольклору, народних легенд та переказів, національної історії. Представники романтизму приділяють увагу єдності почуття і розуму, емоцій і ідей. Для них важливо охопити внутрішнє життя людини, показати його у всій повноті, враховуючи порухи як серця, так і розуму. Душа романтичного героя сповнена прагненням кращого і піднесеного, бажанням підняти до висот і служити втіленню своїх ідей та ідеалів. Романтичний герой часто знаходиться у протиставленні до свого оточення і суспільства, але він готовий йти на будь-які випробування і жертви заради здійснення своєї мрії.

Романтизм поділявся на різні течії і школи. Для Хвильового цікавий літературний рух, відомий під назвою "Буря і натиск", який зародився в Німеччині в 70-х роках XVIII ст. Письменники, що належали до цього осередку виступали проти авторитету монархічної влади, проти тиранії пануючого класу. Їх герої, наділені глибокими почуттями. "Гіпертрофованість почуттів, виняткові характери, поривчасті рішення і дії героїв – ось прикметні особливості їхніх творів. Штюрмери зображували героїв-ідеалістів, що оголосили війну спорохнявілим порядкам, ладні були стати віч-на-віч проти суспільних сил, ворожих їхнім переконанням" [9]. В своїй творчості вони використовували історичні традиції свого народу і фольклор.

Всі ці ідеї були для Хвильового дуже близькими, оскільки він прагнув створити мистецтво, яке б допомагало побудувати нове суспільство і яке

б могло дати сильні і яскраві образи героїв, здатних ламати старе буржуазне суспільство заради прийдешнього, справедливого і прекрасного. І які б слідом за своїм автором могли б сказати: "Я вірю в "загірну комуну" і вірю так божевільно, що можна вмерти. Я – мрійник і з висоти свого незрівняного нахабства плюю на слинявий "скепсис" нашого скептичного віку... Словом, хай живе життя! Хай живе безсмертне слово! Хай живе тропічна злива – густа, запашна й надзвичайно тепла. Я – вірю!" [10].

Д. Чижевський в своїй відомій праці "Історія української літератури", розмірковуючи про наукове визначення романтизму писав: "Проте о п и с , перелік характерних ознак романтичних течій дати легше, бо всюди романтики звертали дуже велику увагу на обґрунтування та виклад своєї ідеології та на формулювання основних засад своєї поетичної теорії" [11].

Отже, яку ідеологію поклав в основу своєї теорії романтичного вітаїзму М. Хвильовий? Що мали стверджувати твори написані в цьому стилі? М. Хвильовий чітко і однозначно заявляє про це в своїх публіцистичних творах і усних виступах. Романтичний вітаїзм – це мистецтво перехідного періоду, періоду горожанських війн. Це пролетарське мистецтво, яке має служити передовому в дану епоху класу – пролетаріату. "Епоха горожанських війн почалась, але вона буде мати чималі передишки, то в одній, то в другій країні. Отже, в час цих "передишок" і буде творитись мистецтво переходового періоду, що його ми називаємо пролетарським. Воно стане за глибоко революційний чинник, за глашатая ідеї свого класу, воно буде тим, чим був для своєї епохи Вольтер, чим був для середньовіччя Данте" [12]. Пролетаріат має своїм завданням побудову безкласового суспільства. "Та чи встигне це мистецтво розквітнути?" – задає питання М. Хвильовий. І дає відповідь: "Ми гадаємо встигне. Будучи емоційною категорією, воно знаходить прекрасний ґрунт в епоху горожанських сутічок. Саме в ту епоху, коли теорія боротьби за безкласовість стає ділом, коли це діло мислиться як революційний пафос, відвага, самовідданість, упертість, навіть... і навіть фанатизм" [13].

М. Хвильовий розумів всю складність своєї епохи, яка породжує неоднозначні життєві колізії і відповідно неоднозначні характери. Він закликає: "Наше гасло – вияви подвійність людини нашого часу, покажи своє справжнє "я". Це тобі дасть можливість іти далі, бо коли ти не просвітанин, ти підеш у протест проти того ладу, який виховував тебе, саме тебе – проти капіталізму" [14].

Яким же має бути головний герой твору? Виходячи з усього вище сказаного – комуністом, революціонером, або людиною не байдужою до суспільних змін, який відчуває дух епохи, живе в вирі подій і своїм життям, а можливо і смертю стверджує нові комуністичні ідеї, запалює читача, змушує його переживати глибокі, справжні емоції і захоплення, які приводили б його до сприйняття нового світогляду, нових ідей, нового способу мислення – комуністичного.

Ні, ці образи не можуть бут написані схематично, однозначно, бо "Коли ти революціонер – ти не раз розколеш своє "я". Але коли ти оби-

ватель і служиш, припустім, у якомусь департаменті, то хоч ти об'єктивно й маєш тенденцію бути царем природи, але суб'єктивно ти – гоголівський герой. Справа тільки в тому: чи бути тобі Акакієм Акакієвичем, чи держимордою. Тут маєш вибір" [15].

Отже, твори в стилі романтичного вітаїзму мають викликати симпатію до будівників соціалізму, щоб читачеві слідом за автором захотілось сказати: "Моя люба соціалістична Україно! Степи, шуліка і літнє сонце відходить за обрій, а за ним молочна стежка співає білих, а може й черв'якових пісень, мукають корови, а пасовиська бредуть – і далі – далі... Ферми, електричні плуги... машини, фабрики, заводи Ах! І далі – далі. Молочна стежка співає – яких пісень?" [16].

М. Ільницький, аналізуючи стиль Хвильового, писав: "Сам Хвильовий назвав цей стиль активним романтизмом, який має прийти на зміну натуралізму як "мистецтву віддзеркалення окремих фактів. Цей романтизм повинен був мати життєстверджувальний характер, це мала бути "романтика вітаїзму" (від "vita" – життя)" [17]. І додає: "Героїко-романтичні новели М. Хвильового, що ввійшли до збірки "Сині етюди" (1923), чи не найбільш відповідають характерові активного романтизму, який пропагував письменник. Однак ідея революційної героїки радше декларується, аніж психологічно досліджується автором ("Легенда", "Солонський Яр". Там, де таке дослідження здійснюється, виникають конфліктні ситуації, які вводять в його стильову систему багатоплановість і двоплановість (бінарність) зображення: ідеал і реальність, їх несумісність, протистояння між ними" [18].

Для М. Хвильового література була мистецтвом. Він не вважав її справою для кожного і виступав проти спрощеного підходу до створення мистецького твору. Образи героїв не могли бути однозначними. Він неодноразово говорив про доцільність вивчення фрейдизму, який зможе допомогти автору створити глибокий, психологічно достовірний образ. *Але М. Хвильовий був не просто письменником. Він був автором теорії романтичного вітаїзму і голосно заявляв про творення нового стилю, чітко окреслюючи його ідеологічні засади.*

Літературознавці, аналізуючи творчість Хвильового відмічають його роздвоєність і неоднозначність. Так Соломія Павичко в своїй відомій праці "Теорія літератури" пише: "У цьому визначенні – "божевільна віра" – весь Хвильовий з його "патетичною душею" ("Арабески") та комуністичним фанатизмом. Водночас "божевільна віра" не притупила цілком його зору, його бачення життя в дрібних і тривожних, часто трагічних деталях, які підривали і заперечували цю віру. Революція і початок 20-х сповнювалися більш трагедією ніж реальною романтикою, "пафосом життєствердження". "Божевільна віра мала стати основою романтизму революції (романтики вітаїзму), яка б допомагала перемогти її ж таки трагізм і розчарування. Ця двоїстість усієї творчості Хвильового вже досить добре виявилася в ранніх циклах його оповідань "Сині етюди" та "Осінь". Пізніше у "Вальдшнепах" (1927) Хвильовий показав власну двоїстість на прикладі трагічної роздвоєності свого героя Дмитра

Карамазова, якого характеризував як "вічного опозиціонера" і в той же час називав "фанатиком комунізму" [19].

На наш погляд, в творчості Хвильового важко знайти твір, який би був хоча б наближено ідеальним втіленням проголошеної теорії романтичного вітаїзму. А герої творів скоріше нагадують персонажів Гоголя, Чехова, Достоевського і Кафки. Навряд чи в уста натхненного будівника комунізму можна було б вкласти слова "... ми не тільки зайві люди, але й шкідливі" ("Санаторійна зона") [20], або "...я не виношу цієї самовпевненості нашого віку. Всі ці ячейки, комісари, комуністи – все це така дешева демагогія" (Сентиментальна історія) [21], або "– А що ж оспівувати? Всяку сволочу...тільки тому, що вона зветься комуністами?" (Синій листопад") [22].

Для Хвильового характерно неочікуване, парадоксальне закінчення твору, іноді, здавалось, цілком оптимістичний розвиток подій закінчується смертю, або каліцтвом одного з героїв ("Юрко", "Сентиментальна історія", "Щасливий секретар", "Синій листопад", "Останній день").

Новела "Щасливий секретар" (1931) вже в час своєї першої публікації викликала неоднозначну реакцію і Хвильовий змушений був давати пояснення, виправдовуючи головного героя. Товариш Старк – комуніст, чудова людина, блискучий організатор, якого партія посилає на відповідальні ділянки соціалістичного будівництва. Нещодавно він був секретарем одного із степових районів, а зараз його призначили на Донбас. "Старк був одружений і мав чотирилітнього хлопчика Вову, – надзвичайно симпатичну й обличчям дуже подібну до нього дитину. Любив він Вову так, як може любити ніжний пристрасний батько. ...В о с о б и с т о м у житті для товариша Старка існував тільки кучерявий "сміхунчик" (так батько називав свого Вову за те, що той вічно посміхався) [23]. Новела написана в мажорній тональності з ніжними ліричними нотами – роздумами "щасливого секретаря", який сподівається на скорий приїзд сина. Неочікуваний фінал; секретар отримує дві телеграми: першу – з Харкова з повідомленням про нове призначення і вимогою негайного приїзду, і другу – від дружини – син при смерті – попав під автомобіль. Секретар вирішує їхати до Харкова.

Як сам автор ставився до героя новели? Чи виправдовував він його вчинок? Чи розумів Хвильовий, який надзвичайно тонко уловлював всі складні вібрації свого часу, власні почуття і переконання? В сучасному прочитанні ця новела звучить як закодоване послання – попередження про злочинну сутність комуністичного режиму і моралі комуністичної партії, де загальнолюдські цінності і норми будуть жорстоко зневажатись.

В новелі "Життя" комуніст Мишко, який представляє радянську владу на селі мав би бути втіленням найкращих людських рис, викликати у читача якщо не захоплення, то симпатію та довіру.

В новелі цей образ розкривається через особисті стосунки, в яких він виступає як непорядна та безвідповідальна людина, яка скористалась з наївності простої селянської дівчини Оксани. "Оксана не любила комуністів, усе село не любило, а в Мишчиних очах стояло кохання, і вона вже

любили комуністів" [24]. Фінал новели звучить тривожно – трагічно. В повному відчаї, вагітна дівчина, під підозрілими поглядами зустрічних, вгрузаючи важкими чоботами в багнюку, розмитих дощами осінніх доріг, йде на пошуки Мишка. Сам автор порівнює Оксану з Катериною в поемі Шевченка. Дуже дивним в тексті новели є вставка, яка була наведена раніше. Саме вставка, бо ця цитата звучить дисонансом до загальної оповіді: "Моя любя соціалістична Україно! Степи, шуліка і літнє сонце відходить за обрій..." [25].

У передмові до видання збірки творів в 1932 році Хвильовий писав, що "Оксана – це запліднене ідеями комунізму незаможне селянство. Мишко – липовий комуніст, але й він, користуючись з нашої фразеології ("тепер для бідних школа"), одвернув неписьменну Оксану від "темного життя", і вона кинулась до життя "світлого, молодого, як молодик. І я дуже радий, що вже тоді (поему написано 1921 року) бачив на просторах соціалістичної України "ферми, електричні плуги, машини, фабрики, заводи... і далі...далі" [26].

Редактор Карк з однойменної новели сповнений розчарувань. Він згадує буремні революційні бої, учасником яких був, і йому боляче від того, що повоєнна дійсність не схожа на омріяну і очікувану. Роздумуючи про історію України, Карк вигукує: "- А все-таки вклоняюсь тобі, мій героїчний народ! Твоєю кров'ю ми окропили три чверті пройдені нами путі до соціалізму" [27]. І додає: "- Невже я зайвий чоловік тому, що люблю безумно Україну?" [28]. Інтонація новели песимістична. Спадає на думку, що браунінг, який Карк відібрав у буржуа під час бою в лісі, може послужити засобом самогубства.

В новелі є глава написана від імені автора. Вона звучить оптимістично і бадьоро: "Мені хочеться говорити не на тему, і я говорю. Я хочу написати агітаційного листка. Історична справка: великій соціалістичній революції завжди бракувало на талановитих поетів –агітаторів, а халтурили всі, за гонорар. ...Так, от, революція творить новий побут, і треба писати революційний побут. Є ще пролетарська поезія, в українській літературі вона утворює добу, а може епоху... Відчувайте змагання мого класу! Мій клас – пролетаріат – по крові в бур'янах і на шляхах боротьби за волю, рівність і братерство" [29]. Отже М. Хвильовий відверто декларує свої погляди і пропагує пролетарську поетику, хоча сам твір творить зовсім іншу дійсність.

Жінки в революції. Якими їх бачить М. Хвильовий ? "Кіт у чоботях", новела, в якій М. Хвильовий, за його словами, хоче проспівати гімн жінкам, які пліч-о-пліч з бойовими товаришами відстоювали справу революції в бойових загонах. Хто вони? Звідки? "А пройшли вони з краю в край нашу запашну червінкову революцію. Пройшли товариші Жучки, "кіт у чоботях". ... "Кіт у чоботях – це муралі революції" [30]. Ці жінки належали до певного "типу", як пише автор. Блауза кольору хакі. Без ґудзиків. "Спідничка теж хакі, а коли не так, то все одно так, бо колір з бур'янів давно вже одбився в ній. Так, і спідничка теж хакі. Вона трішки подерта спереду, трішки ззаду, трішки по боках. Але спідньої сорочки не

видно, бо революція знає одну гармонію фарб: черв'яковий з кольором хакі, тому й сорочка була зелена – тіні з Капелюшок... а на нім п'ятикут-на зоря. Цього досить? А то ще: під капелюшком голена голова – не для моди, а для походу, для простору. І нарешті – чоботи" [31]. І хоча Іван Дзюба називає образ маленької муралі революції, товариша Жучка, "чи не найоригінальнішим українським внеском Хвильового у світовий на всі часи іконостас героїв революції" [32], цей опис викликає жаль і людське співчуття. У цих жінок навіть не було імен – так, для зручності – Жучок. Жучок №1, Жучок №2, Жучок №3... І ще "Азбука комунізму", яку вони читали, над якою думали, глибоко приховуючи від оточуючих свої жіночі почуття і страждання. "Тоді мені кирпатенький носик розказав, що їй не 19, як ми думали, а цілих 25 літ, що в неї вже було байстря і це невеличке байстря – по висів на ліхтарі козака. Це було на Да-лекому Сході, але це й тепер тяжко" [33].

В кінці новели Хвильовий пише: "... Ходить "кіт у чоботях" по бур'я-нах революції, носить сонячну вагу, щоб висушити болото, а яке – ви знаєте" [34]. І хоча ці слова звучать життєстверджувально, але читача не полишає гіркий присмак трагічності революційного часу і долі окре-мої людини.

Мар'яна ("Заулок"), молода дівчина, працює в ЧК. Її постійне бажан-ня "залити себе дурманом, до солодкої нестями" [35]. І ще вона хоче покінчити життя самогубством. А щоб не відступити – переспала з сифі-літиком. Що мала пережити молода жінка, працюючи в комісії, головне завдання якої захищати справу революції і боротись з її ворогами, якщо єдиною перспективою для себе вона визначає добровільну смерть?

Хвильовий дуже чітко уловив зародження нового панівного класу – партійної номенклатури і радянських спеців, з їх привілейованим стано-вищем, "совнаркомовськими пайками", служницями та відпочинком в санаторіях Криму і Кавказу. Він неодноразово буде змальовувати цю нову еліту в своїх творах ("Іван Іванович", "Свиня" "Кімната ч. 2", "Іван Іванович"), сповнених уїдливої іронії та сарказму.

Оповідання "Колонії, вілли..." вперше з'явилось у збірці "Сині етю-ди". Декілька цитат, що коротко передадуть загальний настрій твору:

"Так от: єсть вілли, біля міста в кучерявих лісах засіли, і шось до них гадючяться.Єсть вілли, єсть і колонії – дитячі. Вілли: специ, їхні жінки відповідальні, взагалі кваліфікація, цвіт. Ну..." [36].

"Їдять шоколад, п'ють каву, молоко – поправляються. Так живуть. Синіє вечір – під'їжджають автомобілі, Тоді гості їдять і всі їдять" [37].

"Хто приїздить, каже:

– По вулицях голод, а тут..." [38].

"Уся Україна повстанська, запорізька. Куди не глянь, усюди бандити.

Мабуть, і за цими березами сидять, щоб вискочити, щоб перерізати всю колонію" [39].

Хвильовий ненавидів міщанство і піддавав гострій критиці прояви його в новому радянському суспільстві. Але те як він писав про ці нега-тивні явища в новому суспільстві в своїх художніх творах давало підста-

ви для офіційної критики звинувачувати Хвильового в ідеологічних ухилах, ворожості до радянської влади і невідповідності позиції комуніста, змушуючи його виправдовуватись. В своїй біографії (1924 р.) він писав: "Такие мои рассказы и новеллы, как "Я", "Санаторийная зона" как сатиры на мещан с партбилетом "Свиня", "Лілюлі", "Колонія, вілли..." – расцениваются некоторыми товарищами как идеологически невыдержанные. Я с этим не согласен и считаю: нашу эпоху нужно показать во всех ее проявлениях и что мы нуждаемся в современном

Гоголе, который вывел бы на сцену всех "Тяпкиных – Ляпкиных" нашей действительности. (Между прочим, "Тяпкин – Ляпкин" сидит во многах из нас и во мне самом, разумеется.) [40].

Соломія Павличко вказує на роздвоєність, як характерну рису і публіцистичної, і художньої прози М. Хвильового. Аналізуючи його творчість, відмічаючи парадоксальність сюжетів, багатоплановість літературного тексту, модерність стилю "потік асоціацій, гра недоговореностей, лабораторність" [41], вона намагається знайти твори, які б достойно представили стиль "романтичного вітаїзму", як його декларував сам Хвильовий, і не знаходить. "Чумаківська комуна ніби мала б бути зразком спокійного маршу до комунізму, тоді як неврастенія сприймається як буржуазний атрибут. Насправді все не так просто, Члени комуни є неврастенічними і екзальтованими, і романтична піднесеність революційних етюдів Хвильового так само віддає скоріше психопатичністю, ніж правдивою переконаністю" [42]. І далі: "І чекісти, і комунари, і міщани-приспосованці перебувають у дивному сум'ятті. Вони часто зриваються на істеріку. Вони загублені й екзальтовані одночасно. Їм сняться божевільні сни, як-от сон про пацюка в "Арабесках". Їх мордують кошмарні фантоми (фройдівське *Tagtraum*). Їх часто відвідують суїцидні думки і бажання, які, треба думати, відвідують і самого Хвильового. Чоловіки й жінки в цій прозі пов'язані ненормальними, божевільними стосунками. Сексуальна свобода революції не зробила їх почуття легшими, а життя щасливішим" [43].

Ю. Безхутрий в своєму фундаментальному дослідженні "Хвильовий: проблеми інтерпретації" зауважує, що перед дослідниками творчої спадщини М. Хвильового завжди буде стояти проблема співвідношення понять "Хвильовий" і "романтизм", оскільки "Судачи з усього, письменник не заглиблювався в теоретичні тонкощі романтизму як художньої системи, хоча інтуїтивно відчував близькість до окремих її елементів... Але уважне прочитання художніх і публіцистичних текстів

письменника дозволяє зробити висновок про те, що "романтика" для Хвильового – мефоризований термін – образ, який означає, внаслідок, тип соціальної поведінки митця у нових умовах. Це своєрідна психологічна категорія, яка має стимулювати дух несопокою, протесту, бо-

ротьби, активізувати життєву енергію людської спільноти (звідси й уточнення: романтика вітаїзму). Основоположна функція такої "романтики" – "будувати" суспільство, не давати йому заснути, розкривати внутрішні суперечності його і людини в ньому" [44].

Безхутрий вважає, що М. Хвильовий, в своїй художній творчості, якщо й має відношення до естетики романтизму, то досить відносне. Насправді ж він сповідував елітарні модерні концепції, підтвердження чому можна легко виявити при аналізі його художніх творів. І, як письменник, Хвильовий має зайняти належне місце серед модерністів.

В своїй монографії "Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект" (2010р.) автори В. Шейко та В. Левіна визнають М. Хвильового, як речника ідей українського ренесансу 20-х років, який "акумулював в своїх творах культурологічні погляди і проекти на подальший духовний розвиток України". Аналізуючи ідейні засади М. Хвильового автори визначають його як націонал-комуніста. "М. Хвильовий як мислитель – інтелігент пореволюційної доби, намагався поєднати комуністичний світогляд з національним, не бажаючи бачити їх принципову відмінність" [45]. "Загірна комунa", на думку М. Хвильового, мала бути синтезом двох світоглядів: національного і комуністичного" [46]. Щодо стилю "романтичного вітаїзму", автори зазначають, що "З часом термін "романтика вітаїзму" **пройшов певну еволюцію, ставши змістовнішим та визначенішим**. Він трансформувався в "активний романтизм", проголошений письменником власним творчим напрямом. Це стильове явище проймалося оптимістичним настроєм творчої доби 20-х років і, водночас, спрямовувалося проти натуралізму, названого М. Хвильовим "монументальним непорозумінням". тобто проти "пролетарського реалізму" з його догматичними положеннями про сутність мистецтва, проти тенденції підміни естетичних категорій ідеологічними" [47].

В. Шейко та В. Левіна проводять аналіз літературної спадщини М. Хвильового на декількох рівнях. Один з них – раціональний, який представляє теорія "Азіатського ренесансу", що склалась з публіцистичного доробку письменника. Автори монографії визнають її утопічною, а естетику "романтичного вітаїзму" – категорією, яка, "незважаючи на спроби письменника чітко її окреслити, так і залишилась невизначеною, на рівні інтуїтивних відчущань автора" [48].

Можна погоджуватись чи не погоджуватись з трактовкою життя та творчості М. Хвильового в різних дослідженнях, але одне можна стверджувати напевно: їх автори не знаходять переконливих доказів втілення теорії романтичного вітаїзму в літературній спадщині М. Хвильового, власне як і визначення самого стилю.

На наш погляд, теорія романтичного вітаїзму, так, як її теоретично представив М. Хвильовий знайшла блискуче втілення в творі іншого автора – Миколи Островського. Його роман "Як гартувалась сталь" був натхненним гімном революції для не одного покоління радянських людей, особливо молоді.

Головний герой роману Павка Корчагін є цілною, вольовою і цілеспрямованою людиною. Життєві труднощі роблять його тільки сильнішим, гартуючи характер і волю. Недаремно його улюбленими героями були Гарібальді, Спартак і Гедзь. Віра в більшовиків, велику місію робіт-

ників і можливість побудувати вільне, справедливе комуністичне суспільство надавали сенс його життю. З шістнадцяти років він добровільно в лавах Червоної Армії. Серед його бойових товаришів росіяни, українці, латиші, литовці, євреї. Різного віку, різних національностей, але об'єднані однією ідеєю. Манера розповіді не здається надуманою агіткою чи ідеалізацією. Перед нами проходить ціла низка чоловічих та жіночих образів, живих і точно вималюваних характерів. Серед них і ті, що викликають засудження головного героя через свій кар'єризм, боягузтво, аморальність. Але Павка бореться з тими, хто відступає, кому не хватає віри в перемогу революції. А революція для нього не жорстокий злам, який часто приводить до трагічного роздвоєння особистості, руйнування загальнолюдських моральних цінностей, внутрішніх терзань і нарешті загибелі, а велика епоха переходу до світлого майбутнього, яке буде не подароване, а збудоване руками робітників і селян.

Отже, стиль романтичний вітаїзм, як його теоретично представляв М. Хвильовий, міг мати своє практичне втілення, і твір під назвою "Як гартувалась сталь" не є єдиним довершеним прикладом в радянській літературі. Але літературні дослідження не є метою даної статті. Залишилось з'ясувати, що стали розуміти під поняттям "романтичний вітаїзм" ті літературознавці і дослідники, які захоплено говорили і говорять про українське літературне відродження 20-х років ХХ століття.

Юрій Лавріненко, автор відомої антології, об'єднує стилем романтичного вітаїзму Миколу Хвильового, Павла Тичину, Миколу Куліша, Леся Курбаса і Олександра Довженка. Всі вони були палкими патріотами України, вірили в могутній творчий потенціал українського народу і українських митців. Їх твори були глибоко національними і відзначались новаторством в пошуках засобів виразності і творення мистецької форми. Всі вони визнавали незалежний від Росії шлях розвитку українського мистецтва і літератури. Саме це й стало ідейним наповненням поняття "романтичний вітаїзм", як воно почало представлятися широкому загалу. І цьому багато в чому сприяло і життя самого Хвильового, якого почали сприймати як символ незламної мужності, великого романтика, який у відповідності до романтичних канонів, як справжній герой романтичного твору, пройшовши через душевні муки і терзання, обирає добровільну смерть, як крок до вічної свободи. "Я покажу вам як треба писати...", постріл і розкидані на підлозі списані аркуші паперу залиті кров'ю.

М. Жулинський, який одним з перших після тривалого забуття досліджував творчість М. Хвильового, писав: "Микола Хвильовий бажає, щоб національне мистецтво не було мистецтвом підсобним, вічно резервним, а щоб воно досягло розквіту світових мистецтв. Звідси його заклик орієнтуватися "на психологічну Європу", звідси його надія на "азіатський ренесанс", звідси його "романтика вітаїзму", звідси його заклик проти великодержавного шовінізму, сліпого копіювання далеко не кращих, передусім міщанських, салонних зразків російської літератури, яка запанувала в 20-ті роки в Москві" [49].

В останні роки постать М. Хвильового викликає все більше уваги з боку істориків, філософів, літературознавців. І діяльність М. Хвильового, і його літературна та публіцистична спадщина можуть трактуватися і оцінюватися по різному. Це стосується й теорії азіатського ренесансу та романтичного вітаїзму. На наш погляд як літературний діяч і активний організатор літературного процесу, і як людина, яка була захоплена марксистськими ідеями і вірила в побудову справедливого комуністичного суспільства, М. Хвильовий чітко усвідомлював роль мистецтва і літератури зокрема в ідеологічній боротьбі з буржуазією і старим світоглядом. Так в памфлеті "Апологети писаризму" (1925 р.) Хвильовий називає ВАПЛІТЕ, одним із засновником якої він був, "колективним ідеологічно-пролетарським центром" [50], а керівництво літературним процесом мала здійснювати комуністична партія – "єдиним ідеологічним центром (і в політиці, і в мистецтві – і в чому хочете) є не хто інший, як... *Компартія і її авангард*") [51].

Його теорію романтичного вітаїзму, як він її представив в памфлеті "Камо грядеши", можна вважати однією з перших ідеологічних розробок, які пізніше буде покладено в основу поняття радянське мистецтво і соціалістичний реалізм, які мали показувати життя і боротьбу радянської людини в процесі побудови комунізму і слугжити могутнім фактором в ідеологічній і виховній роботі. Але М. Хвильовий, в силу своєї творчої і людської природи, представив твори, які не тільки суперечили висунутій ним же теорії, але були визнані як ворожі і, відповідно, заборонені.

М. Хвильовий також відомий як автор тез про незалежний від Росії шлях розвитку України, про орієнтацію на європейське, а не на російське мистецтво, про майбутню месіанську роль України в світовій історії. Все це було об'єднано під назвою "хвильовізм" і комуністична партія більшовиків оголосила М. Хвильовому війну. З часом звучний термін "романтичний вітаїзм" почав сприйматись як втілення в українській літературі ідей "хвильовізму", як реалізація національної самобутності і творчого новаторства. Можливо це і є причиною того, що окремі дослідники називають термін "романтичний вітаїзм" плутаним та чітко не визначеним самим Хвильовим.

З плином часу ідеологічні баталії навколо творчого доробку М. Хвильового втрачають свою актуальність, а сучаснику залишається сповнене почуттів, пристрасті, болю, сарказму і роздумів живе свідчення минулої епохи, ще одного етапу в історії України, коли все могло бути по-іншому.

1. Розстріляне відродження : антологія 1917–1933 : поезія – проза – драма – есеї / упорядкув., передм., післям. Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка. – К. : Смолоскип, 2004. – С. 406.
2. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 2 / М. Г. Хвильовий. – К. : Дніпро, 1990. – С. 420.
3. Там само. – С. 791.
4. Там само. – С. 421.
5. Там само.
6. Там само. – С. 415.
7. Там само. – С. 421.
8. Там само. – С. 419.
9. Шиплер Ф. Драми. Лірика : для ст. шк. віку / Фрідріх Шиплер ; [передм. К. О. Шахової ; мал. Є. Є. Котляра]. – К. : Веселка, 2006. – С. 10.
10. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 1. Поезії. Оповідання. Новели. Повісті / М. Г. Хвильовий ; упорядкув. М. Г. Жулинського, П. І. Майдаченка ; передм. М. Г. Жулинського. – К. : Дніпро, 1990. – С. 123.
11. *Чижевський Д. І.* Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Д. І. Чижевський. – Харків ; Тернопіль : МПП "Презент", за участю ТОВ "Феміна". 1994. – С. 355.
12. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 2. – С. 416–417.
13. Там само. – С. 417.
14. Там само. –

С. 421. 15. Там само. 16. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 1. – С. 126. 17. *Ільницький М.* Література українського відродження (напрямок та течії в українській літературі 20-х – поч. 30-х рр. XX ст.) / М. Ільницький. – Львів : Львівський обласний науково-методичний інститут освіти, 1994. – С. 36. 18. Там само. 19. *Павличко С.* Теорія літератури / Соломія Павличко ; упорядкув. В. Агєєва, Б. Кравченко. – Вид. 2-е. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2009. – С. 267. 20. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 1. – С. 403. 21. Там само. – С. 517. 22. Там само. – С. 215. 23. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 2. – С. 254–255. 24. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 1. – С. 127. 25. Там само. – С. 126. 26. Там само. – С. 633. 27. Там само. – С. 152. 28. Там само. 29. Там само. – С. 144–145. 30. Там само. – С. 155. 31. Там само. – С. 156. 32. *Дзюба І.* Микола Хвильовий: "азіатський ренесанс" і "психологічна Європа" / Іван Дзюба. – К. : Києво-Могилянська академія, 2003. – С. 8. 33. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 1. – С. 166. 34. Там само. 35. Там само. – С. 287. 36. Там само. – С. 130. 37. Там само. 38. Там само. – С. 134. 39. Там само. – С. 133. 40. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 2. – С. 836. 41. Павличко С. Теорія літератури. – С. 268. 42. Там само. – С. 269. 43. Там само. 44. *Безхутрий Ю. М.* Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю. М. Безхутрий. – Харків : Фоліо, 2003. – С. 7–8. 45. *Шейко В.* Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект : монографія / Василь Шейко, Валерія Левіна. – К. : Ін-т культурології НАНУ, 2009. – С. 110. 46. Там само. – С. 111. 47. Там само. – С. 112. 48. Там само. – С. 144. 49. *Жулинський М. Г.* Микола Хвильовий / М. Г. Жулинський. – К. : Т-во "Знання" України, 1991. – (Сер. 6. Світ літератури, № 7). – С. 29. 50. *Хвильовий М. Г.* Твори : у 2 т. Т. 2. – С. 544. 51. Там само. – С. 546.

Надійшла до редколегії 14.09.12

Н. В. Сладкевич, асп., КНУТШ
nikita.sladkevich@gmail.com

СПЕЦИФІКА ГЕЙМДИЗАЙНУ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ

Статтю присвячено розгляду геймдизайну як одного з напрямків комп'ютерного моделювання, а також його елементів. Проаналізовано основні принципи, які використовує геймдизайнер під час створення нової гри, естетичну специфіку такого процесу. Важливою тезою є те, що естетика є не лише елементом гри, але й її формою існування в геймдизайні.

Ключові слова: геймдизайн, гра, гравець, моделювання, механіки, технологія.

В статтє рассматривается геймдизайн как направление современного компьютерного моделирования, а также его элементы. Проанализированы основные принципы, которые использует геймдизайнер при создании новой игры, эстетическую специфику такого процесса. Важным тезисом является рассмотрение эстетики не только в качестве элемента игры, но и как формы ее существования в геймдизайне.

Ключевые слова: геймдизайн, игра, игрок, моделирование, механики, технология.

The article deals with game design as the direction of modern computer modeling, as well as its elements. Analyzed the basic principles used by game designer to create a new game, the aesthetic specificity of this process. An important thesis is to examine aesthetic not only as part of the game, but also as a form of existence in the game design.

Keywords: game design, game, player, modeling, mechanics, technology.

Комп'ютерне моделювання є одним з найефективніших способів дослідження складних систем. Створення комп'ютерних моделей є більш простим і зручним засобом, оскільки можна використовувати обчислювальні експерименти. Реальні експерименти не завжди є вигідними з фінансової точки зору або неможливими через непередбачувані результати. Побудова комп'ютерної моделі базується на абстрагуванні від природи явищ або об'єктів. Комп'ютерне моделювання полягає у прове-